

مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، سال ۶، شماره ۱، بهار ۱۳۹۶، شماره پیاپی ۱۷

شاپای الکترونیکی: ۲۳۸۳-۲۴۹۵

شاپای چاپی: ۲۳۲۲-۲۵۱۴

<http://jrpp.um.ac.ir>

نقش راه در توسعه مناطق روستایی با تأکید بر تنوع فعالیت‌های اقتصادی (مطالعه موردی: دهستان چورزق در شهرستان طارم)

جمشید عینالی* - مهدی چراغی^۲ - عادل بروکی میلان^۳

۱- استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران.

۲- دکترای جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

۳- کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۳/۲۶ صص ۳۳-۱۹ تاریخ تصویب: ۱۳۹۵/۱۱/۸

چکیده

هدف: این تحقیق به بررسی نقش راه زنجان-تهم-چورزق در توسعه روستایی از طریق تنوع به فعالیت‌های اقتصادی در روستاهای دهستان چورزق شهرستان طارم می‌پردازد.

روش: پژوهش حاضر از نوع کاربردی و به لحاظ روش از نوع تحلیلی-توصیفی و روش گردآوری داده‌ها میدانی و اسنادی است. در این بین، از تعداد ۲۷۴۲ خانوار ساکن در دهستان چورزق، با روش نمونه‌گیری کوکران ۲۵۰ مورد انتخاب شده و برای تحلیل داده‌ها از آزمون‌های آماری از قبیل ویلکاکسون، t تک نمونه‌ای و t دو نمونه‌ای استفاده شده است.

یافته‌ها: نتایج مطالعه بیان‌گر وجود تفاوت معناداری در دو دوره زمانی قبل و بعد از ایجاد جاده زنجان-تهم-چورزق در مؤلفه‌های تنوع به فعالیت‌های اقتصادی روستایی است؛ به طوری که مؤلفه‌های تنوع‌بخشی به منابع درآمدی در روستا، بهبود زیرساخت‌های تولیدی و خدماتی به ترتیب بیشترین و سرمایه‌گذاری خارج از روستا کمترین میزان را نشان می‌دهد. نتیجه آزمون t تک‌نمونه‌ای نیز برای تمامی ابعاد در سطح آلفا ۰,۰۱ معنادار است؛ افزون بر این نتیجه آزمون t دو نمونه‌ای نیز در بین دو گروه از روستاهای تا فاصله ۵ کیلومتری از جاده و روستاهای بیشتر از این فاصله از جاده مبین تفاوت معناداری در سطح ۹۹ است که نشان‌دهنده مثبت بودن جهت تفاوت‌ها است.

محدودیت‌ها: هم‌کاری اندک برخی از مسؤولان محلی، کمبود اطلاعات، مشارکت اندک برخی از افراد محلی به دلیل اعتماد کم به محققان.

راه کارهای عملی: با توجه به یافته‌های تحقیق، می‌توان از آن به عنوان ابزاری در راستای نیل به توسعه پایدار روستایی در مناطق روستایی و به‌ویژه روستاهای در معرض تخلیه استفاده کرد.

اصالت/ارزش: اهمیت پژوهش حاضر در این است که تأثیرات جاده زنجان-تهم-چورزق را در تنوع‌بخشی به اقتصاد روستایی در منطقه مورد مطالعه را بررسی می‌کند. بنابراین، از یافته‌های تحقیق می‌تواند در تشریح نقش تنوع فعالیت‌های اقتصادی و نگهداشت جمعیت در مناطق روستایی مورد استفاده قرار گیرد.

کلیدواژه‌ها: توسعه روستایی، حمل‌ونقل، اقتصاد روستایی، شهرستان طارم.

ارجاع: عینالی، ج، چراغی، م، بروکی میلان، ع. (۱۳۹۶). نقش راه در توسعه مناطق روستایی با تأکید بر تنوع فعالیت‌های

اقتصادی (مطالعه موردی: دهستان چورزق در شهرستان طارم). *مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی*، ۶(۱)، ۳۳-۱۹.

<http://dx.doi.org/10.22067/jrpp.v5i4.47621>

۱. مقدمه

۱.۱. طرح مسأله

امروزه مناطق روستایی در کشورهای در حال توسعه با چالش‌های متعددی از قبیل اقتصاد مبتنی بر منابع طبیعی، آسیب‌پذیری و شکننده بودن شرایط اقتصادی، تغییرات تکنولوژیکی، تغییرات کاربری گسترده، کیفیت پایین سطح زندگی، نارسایی‌های زیرساختی خدماتی و نظایر آن مواجه‌اند که به بروز مسائلی از قبیل بیکاری، فقر، جمعیت‌گریزی، سالخورده شدن افراد و نیروی کار، افزایش تقاضا برای خدمات اجتماعی، کاهش تحرک اقتصادی-اجتماعی، ضعف ظرفیت‌ها و منابع اقتصادی و نظایر آن منجر می‌شود (دپارتمان حمل-ونقل^۱، ۲۰۱۱)؛ به عبارت دیگر، مناطق روستایی در حاشیه مانده و توسعه نیافته برای بقای خود با محدودیت متعددی به‌ویژه در توسعه اقتصادی مواجه‌اند؛ زیرا اشتغال و درآمدهای حاصل از فعالیت‌های کشاورزی به‌تنهایی نمی‌توانند به نگرداشت جمعیت در حال رشد آن‌ها منجر شود و باید گزینه‌های جدیدی با استفاده از منابع محلی مورد توجه قرار گیرد (زامورا^۲، ۲۰۱۱، ص. ۱۱۵). هم‌چنین، افزایش مداوم جمعیت روستایی از یک طرف و ناتوانی بخش کشاورزی در جذب نیروی کار مازاد بر ظرفیت این بخش از سوی دیگر، لزوم توسعه و گسترش اقتصاد غیرکشاورزی به‌ویژه برای اقشار کم‌درآمد را اجتناب‌ناپذیر می‌کند (بازرگان، ۱۳۸۹، ص. ۲۸). بروز این‌گونه مسائل و عدم توانایی رویکردهای گذشته باعث شده است که نظریه‌پردازان، برنامه‌ریزان و تصمیم‌گیران با اتخاذ رویکردهای نو، درصدد ارائه راه‌کارها و روش‌های جدید جهت کاهش معضلات و مسائلی که گریبان‌گیر این نواحی است، می‌باشند (می‌هایلیچ^۳، ۲۰۰۲، ص. ۸۲؛ می‌هایلوویچ^۴ و مورچ^۵، ۲۰۱۲، ص. ۲۶۹)؛ به طوری که امروزه بیشتر صاحب‌نظران بین‌المللی بر این باورند که جدا از سیاست‌ها و استراتژی‌های کلان توسعه و توسعه اقتصادی، باید به طور ویژه و مشخص به امر توسعه روستاها و ریشه‌کنی فقر گسترده حاکم بر آن‌ها نیز پرداخت (رضوانی و نجارزاده، ۱۳۸۷، ص. ۱۶۳). یکی از راه‌حل‌های منطقی در این زمینه، ایده تنوع به فعالیت‌های اقتصاد سکونتگاه‌های روستایی در کشورهای در حال توسعه است که موجب بهبود فرصت‌های شغلی غیرکشاورزی و بهبود رفاه خانوارهای روستایی شده و نیز مخاطرات ناشی از محصولات کشاورزی را کاهش می‌دهد و

گزینه‌های بیشتری را پیش رو می‌نهد تا نظام‌های اجتماعی به شکل عادلانه‌تری بین اجزای حیاتی آن تقسیم شود (مایسر^۶، ۲۰۰۳، ص. ۲۰ به نقل از جوان و حیدری مکرر، ۱۳۹۰، ص. ۵۲). در این بین، راه‌های روستایی با ایجاد منابع جدید درآمدی، به یک ساختار درآمد متنوع‌تر منجر می‌شود که می‌تواند آسیب‌پذیری خانواده به شوک‌های اقتصادی را کاهش دهد. هم‌چنین، به رشد اقتصادی و بالابردن کیفیت زندگی کمک کرده و به وسیله کاهش هزینه‌های تولید، امکان ایجاد تنوع فعالیت‌های اقتصادی و ساخت سایر عوامل تولید سازنده-تر کمک کند (گروتاثر^۷ و مالبرگ^۸، ۲۰۰۲، ص. ۳). از این رو، منطقه مورد مطالعه در این تحقیق، دهستان چورزق در غرب شهرستان طارم از توابع استان زنجان است که به دلیل قرارگیری این شهرستان در حدفاصل استان‌های گیلان، اردبیل و زنجان، تنها راه دسترسی این شهرستان به مرکز استان (زنجان) راه قدیم آن بوده که در دهه اخیر با احداث جاده زنجان-تهم-چورزق-آببر دسترسی آن به مراکز شهری افزایش یافته است. بنابراین، هدف از پژوهش حاضر پاسخ‌گویی به سؤالات زیر است:

- ۱- آیا احداث راه، تنوع فعالیت‌های اقتصادی روستاهای مورد مطالعه را به همراه داشته است؟
- ۲- بیشترین اثرات احداث راه بر کدام یک از ابعاد تنوع فعالیت‌های اقتصادی می‌باشد؟

۲.۱. پیشینه نظری تحقیق

بررسی تعدادی از مطالعات انجام‌شده در زمینه تنوع به فعالیت‌های اقتصادی در مناطق روستایی با تأکید بر نقش راه نشان می‌دهد که صاحب‌نظران امروزه این رویکرد را به عنوان یکی از راه‌حل‌های اساسی توسعه روستایی در بسیاری از کشورهای دنیا مورد توجه قرار داده‌اند؛ به عنوان مثال، مطالعه گاجاسین^۹، نجمان^{۱۰} و رابلند^{۱۱} (۲۰۱۵) با عنوان «راه‌ها و تنوع فعالیت‌ها در مناطق روستایی، مطالعه موردی: کامرون» به این نتیجه رسیده‌اند که ایجاد راه‌های روستایی باعث کاهش انزوای ارتباطی این مناطق و افزایش تنوع در فعالیت‌های اقتصادی خانوارهای روستایی و دسترسی بهتر به بازارهای محلی شده است.

گولین^{۱۲} و راجرسون^{۱۳} (۲۰۱۰) در مطالعه خود «کشاورزی، راه‌ها و توسعه اقتصادی در اوگاندا» نتیجه گرفته‌اند که توسعه راه‌های روستایی با ایجاد تحول در کشاورزی

معیشتی به سمت تولید تجاری حرکت کرده و با افزایش بهره‌وری کشاورزی و بهبود دسترسی به راه‌ها، فعالیت‌های جدید را در منطقه مورد مطالعه مورد توجه قرار داده است. اولامیگوکه^{۱۴} و ایمانوئل^{۱۵} (۲۰۱۳) در مقاله خود با عنوان «نقش حمل‌ونقل جاده‌ای در توسعه اقتصاد محلی» در نیجریه دریافتند که بین توسعه اقتصاد محلی و ارتقای جاده‌های روستایی رابطه مثبتی وجود دارد؛ به طوری که توسعه راه‌های روستایی به بهبود مدیریت منابع و متنوع‌سازی فعالیت‌های اقتصادی مناطق روستایی کمک مؤثری کرده است.

ایبوک^{۱۶} و دانیل^{۱۷} (۲۰۱۳) در مطالعه اثر جاده‌های روستایی بر توسعه اجتماعی و اقتصادی در اکوا ابوم نیجریه، نشان دادند که راه‌ها موجب بهبود انتقال کالا و خدمات از روستاها به مناطق شهری شده است. هم‌چنین، هزینه‌های حمل‌ونقل کاهش یافته است. گرتلر^{۱۸}، گراسنر^{۱۹}، لیخاندس^{۲۰} و روسنبرگ^{۲۱} (۲۰۱۴) نیز نقش سرمایه‌گذاری بر روی کیفیت جاده‌ها در فعالیت‌های اقتصادی و رفاه در اندونزی، دریافتند که جاده‌ای با کیفیت بالاتر منجر به بهبود درآمد و مصرف خانوار و ایجاد اشتغال در بخش تولید شده و شکاف درآمدی بین کشاورزی کاهش می‌یابد. هم‌چنین، باعث تبدیل کشاورزی معیشتی به کشاورزی تجاری می‌شود.

فان^{۲۲} و ژانگ^{۲۳} (۲۰۰۴) زیرساخت‌ها و توسعه اقتصاد ناحیه‌ای در روستاهای چین را مورد مطالعه قرار دادند و دریافتند که زیرساخت‌های روستایی به‌ویژه راه‌ها نقش مهمی در توجیه تفاوت بین بهره‌وری در بین بخش‌های کشاورزی با بخش‌های غیرکشاورزی بازی می‌کند. از آنجایی که اقتصاد غیرکشاورزی تعیین‌کننده منبع اصلی درآمد آن‌هاست، سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های روستایی، کلیدی جهت افزایش درآمد کل برای جمعیت روستایی است. هم‌چنین، کاسترچاپ^{۲۴} (۱۹۹۸) به بررسی نقش سیستم راه روستایی و تأثیر آن بر توسعه روستایی پرداخته و نتیجه گرفته است که جاده‌ها یکی از حلقه‌های مهم ارتباطات را تشکیل می‌دهد که شبکه جاده‌ای توسعه‌یافته برای رشد اقتصادی حیاتی بوده و باعث خارج شدن روستاهای کشور از انزوا می‌شود؛ افزون بر این، امروزه مشخص شده که یکی از نیازهای ضروری برای رشد مناسب اقتصاد روستایی و نیز اتصال این روستاها به روستاها دیگر توسط جاده است. هم‌چنین، تعدادی از مطالعات صورت‌گرفته در ارتباط با نقش راه‌ها در کشور که به صورت

موضوعی مورد بررسی قرار گرفته است، به این صورت است که قادری (۱۳۸۹) در پایان‌نامه خود با عنوان نقش راه در تحولات ساختاری کارکردی سکونتگاه‌های روستایی با تأکید بر عوامل اقتصادی و کالبدی (آزادراه تبریز- زنجان) به این نتیجه دست یافته است که با فراهم‌شدن دسترسی بهتر، توسعه و تغییرات اقتصادی، اجتماعی، کالبدی مثبتی در روستاهای مورد مطالعه رخ داده است و وجود شبکه راه مناسب موجب توسعه اقتصادی و استفاده بهینه از منابع زمینی در مناطق شده است. یعقوبی، منهاج و معتمد (۱۳۹۲) بررسی نقش راه‌های روستایی در بهبود وضعیت اقتصادی کشاورزان به این نتیجه رسیده‌اند که احداث راه‌های روستایی، با کاهش هزینه‌های حمل‌ونقل محصولات کشاورزی، به افزایش بهره‌وری و ایجاد فرصت‌های شغلی، ایجاد تنوع اقتصادی در مراکز روستایی، ارتقای سطح زندگی و رفاه بین کشاورزان منجر می‌شود. هم‌چنین، گل‌محمدی و ابراهیمی (۱۳۹۱) در مطالعه خود با عنوان «راه‌های روستایی و توسعه پایدار» به این نتیجه رسیده‌اند که جاده عاملی مهم و مؤثر در تحولات روستایی هم از نظر مثبت و هم از نظر منفی است؛ به این معنی که با احداث جاده مناسب روستایی، دسترسی به روستاها رفت‌وآمد مردم و مسئولین دولتی سهل‌تر گشته و رفع نیازها ساده‌تر و امکان‌پذیرتر شود.

خلیلی، حسینی، مجیدیان و فلاح (۱۳۸۹) در مقاله‌ای با عنوان «اثر احداث جاده جنگلی بر توسعه روستاهای جنگلی، مطالعه موردی: طرح جنگلداری نکا، ظالم رود»، به این نتیجه دست یافته‌اند که بین توسعه‌یافتگی روستایی و میزان برخورداری آن‌ها از فواید راه‌های جنگلی، هم‌بستگی مستقیم و شدید وجود دارد. در واقع، گسترش شبکه حمل‌ونقل، وسیله‌ای برای نگهداری و یا بهبود فرصت‌های اقتصادی به شمار می‌رود. توسعه حمل‌ونقل اثراتی وسیع بر سایر بخش‌ها دارد و به دلیل نیازهای اجتماعی و اقتصادی جامعه، نقش سرمایه‌گذاری در این بخش حیاتی است.

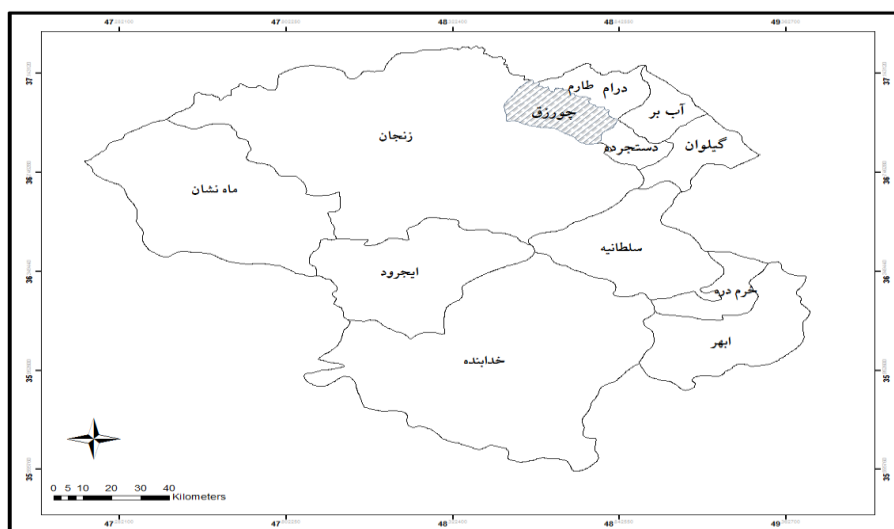
۲. روش‌شناسی تحقیق

۲.۱. قلمرو جغرافیایی تحقیق

قلمرو جغرافیایی تحقیق نیز دهستان چورزق از توابع بخش چورزق شهرستان طارم در قسمت غربی بخش چورزق واقع شده که از شمال با دهستان درام، از شرق با دهستان دستجرده (بخش چورزق)، جنوب شرقی با دهستان بناب

(شهرستان زنجان) و هم‌چنین، از غرب و جنوب به ترتیب، با دهستان‌های قره‌پشتلوی بالا و ته‌م (شهرستان زنجان) همسایه

می‌باشد. شکل (۱) قلمرو مکانی تحقیق را نشان می‌دهد.

شکل ۱- موقعیت منطقه مورد مطالعه در استان زنجان

مأخذ: استانداری زنجان، ۱۳۹۴

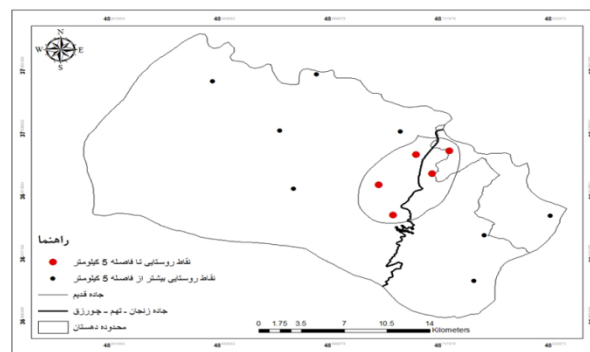
۲.۲. روش تحقیق

پژوهش حاضر به لحاظ نوع، کاربردی و روش مورد استفاده، توصیفی- تحلیلی است. برای گردآوری داده‌های مورد نیاز از روش‌های میدانی (مشاهده، پرسش‌نامه و مصاحبه) استفاده شده است. برای تحلیل داده‌ها از روش‌های آماری از قبیل آزمون‌های t تک‌نمونه‌ای (برای مقایسه میانگین عددی)، ویلکاکسون (دوره قبل و بعد از ایجاد جاده زنجان- ته‌م- چورزق در دوره زمانی ۱۳۹۳-۱۳۸۰) و t دونمونه‌ای (سنجش روستاهای تا فاصله ۵ کیلومتری از جاده مذکور و روستاهای بیشتر از این فاصله) با استفاده از نرم‌افزار SPSS بهره گرفته شده است.

۳.۲. متغیرها و شاخص‌های تحقیق

در این تحقیق دیدگاه ساکنان دائمی روستاهای نمونه با استفاده از متغیرها و شاخص‌های ارائه شده به شرح جدول (۱) تحقیق و با بهره‌گیری از مبانی نظری در دسترس که مطابق با طیف لیکرت طراحی شده بود، استفاده شده است. روایی پرسش‌نامه توسط گروهی از صاحب‌نظران تأیید شد و با انجام پیش‌آزمون، پایایی گویه‌ها با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ به میزان ۰/۷۰ محاسبه شد.

جامعه آماری تحقیق شامل روستاهای دهستان چورزق از توابع شهرستان طارم (استان زنجان) است که براساس سرشماری نفوس و مسکن (۱۳۹۰) دربرگیرنده ۲۴ نقطه روستایی دارای سکنه با جمعیتی بالغ ۹۸۵۸ نفر در قالب ۲۷۴۲ خانوار است. با در نظر گرفتن ویژگی‌های جغرافیایی و دسترسی به جاده روستایی ته‌م- چورزق- آبر ۱۳ نقطه روستایی با تعداد ۱۷۲۲ خانوار مورد بررسی قرار گرفتند (شکل ۲). از این رو، از میان خانوارهای ساکن در این نقاط، تعداد ۲۵۰ مورد با استفاده از فرمول کوکران به عنوان نمونه انتخاب و به شیوه تصادفی ساده، پرسش‌نامه‌ها در روستاهای مورد بررسی توزیع شده است.

شکل ۲- موقعیت روستاهای نمونه در دهستان چورزق

مأخذ: استانداری زنجان، ۱۳۹۴

جدول ۱- شاخص‌ها و متغیرهای مورد استفاده

مأخذ: یافته‌های تحقیق با استفاده از منابع در دسترس، ۱۳۹۴

شاخص	متغیر
بهبود فرصت‌های شغلی در فعالیتهای غیر کشاورزی	ایجاد فرصت‌های شغلی غیر کشاورزی (ساخت‌وساز و خدمات ساختمانی، ارائه خدمات فروشگاه‌ها، خدمات خودروی و غیره)، تهیه و فروش نهاده‌ها و محصولات کشاورزی، توسعه صنایع دستی، تهیه و فروش مصالح ساختمانی، فعالیت در ارائه خدمات غیر ساختمانی (سرایداری و خدمات وابسته، نگهداری تأسیسات و خانه‌های دوم)، خدمات گردشگری (تهیه غذا، جابه‌جایی)
بهبود فرصت‌های اشتغال در زمینه فعالیتهای کشاورزی	ایجاد و توسعه صنایع تبدیلی کشاورزی در منطقه (فرآوری زیتون، انار، سیر)، ایجاد و توسعه استخرهای پرورش ماهی، توسعه باغ‌ها (انار، فندق، زیتون، آلبالو)، به‌کارگیری فن‌آوری‌های جدید کاشت و برداشت کشاورزی، انبارداری محصولات کشاورزی، فعالیت در زمینه باغداری، توسعه زنبورداری، کشت محصولات بازاری یا دارای خرید تضمینی، سرمایه‌گذاری در ایجاد و توسعه دامداری‌های کوچک‌مقیاس
بهبود زیرساخت‌های تولیدی و خدماتی	بهبود وضعیت حمل‌ونقل و انتقال محصولات به بازار، دسترسی به‌موقع به نهادهای تولیدی، تأمین نیروی کار مورد نیاز، توسعه خدمات و مکان‌هایی برای استراحت گردشگران و مسافران، دسترسی به خدمات عمومی (بهداشت، آنتن‌دهی موبایل، تلفن، برق) فعالیت خدمات مالی؛ مانند پست‌بانک، تعاونی‌های تولیدی، سرمایه‌گذاری در طرح‌های انتقال آب به مزارع، دسترسی به اعتبارات بانکی
تنوع‌بخشی به منابع درآمدی در روستا	ارائه خدمات رفاهی به مسافران و گردشگران (غذا، رستوران و غیره)، فروش بی‌واسطه محصولات محلی به گردشگران و مسافران، بهبود فرصت‌های پس‌انداز، خنوار، کسب درآمد از فعالیتهای خدماتی، کسب درآمد از اجاره‌دادن مسکن، تهیه و فروش محصولات برای گردشگران، کسب درآمد از فعالیتهای کارگری در روستا، تهیه و فروش داروهای گیاهی خودرو
سرمایه‌گذاری خارج از روستا	خریدوفروش اراضی کشاورزی، سرمایه‌گذاری در زمینه توسعه گردشگری، توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی، گسترش مالکیت خانه‌های دوم گردشگری، سرمایه‌گذاری دولتی در ایجاد کمپ‌های گردشگری، استفاده از فن‌آوری‌های جدید آبیاری، سرمایه‌گذاری در توسعه کشاورزی (باغ‌ها و دامداری)

۳. مبانی نظری

ایده تنوع‌بخشی به فعالیتهای اقتصادی به عنوان ابزاری برای سرعت‌بخشیدن به توسعه اقتصادی در سطوح مختلف به شمار می‌آید که اهمیت به‌سزایی در ارتقای رفاه و امنیت اقتصاد منطقه دارد (عینالی، ۱۳۹۳، ص. ۹۸). این ایده در کشورهای در حال توسعه برای بهبود رابطه مبادله و رشد اقتصادی این کشورها بعد از جنگ دوم مطرح شده است (جوان، شایان، نوغانی، قاسمی، ۱۳۹۰، ص. ۲۰)، هم‌چنین طی دهه‌های اخیر، به‌وجود آمدن برخی از بحران‌های جهانی و طبیعی از قبیل جنگ، خشک‌سالی، تورم جهانی عدم انعطاف اقتصاد برخی از کشورها به علت تکیه بر اقتصاد تک‌محصولی، موجب شده است که توجه به متنوع‌سازی اقتصاد و به‌خصوص اقتصاد روستایی در سالیان اخیر بیشتر شود (جوان و حیدری مکرر، ۱۳۸۹، ص. ۵۱) و روند گسترده‌ای از تنوع فعالیتهای اقتصادی در مناطق روستایی کشورهای در حال توسعه به وجود آید (دمارگر^{۲۵}، فورنیر^{۲۶} و یانگ^{۲۷}، ۲۰۱۰، ص. ۳۳). گفته می‌شود، تنوع اقتصادی یکی از چالش‌هایی است که جهان امروز با آن روبه‌روست (پیرامون^{۲۸}، ۲۰۱۴، ص. ۷۲۱). اهمیت این موضوع زمانی بیشتر آشکار می‌شود که ۷۰ درصد از فقرای جهان، روستایی هستند (کریستیانسن^{۲۹}، وردت^{۳۰} و تودو^{۳۱}، ۲۰۱۳، ص. ۳). بنابراین، اجرای استراتژی‌های کاهش

فقر از طریق افزایش فرصت‌های اشتغال مولد در مناطق روستایی ضروری بوده و یک چالش توسعه‌ای عمده است (سازمان بین‌المللی کار^{۳۲}، ۲۰۰۸، ص. ۱۱).

در واقع، تنوع فعالیتهای اقتصادی به وجود شمار بزرگی از انواع مختلف صنایع در یک منطقه یا اندازه‌ای که فعالیت اقتصادی یک منطقه بین شماری از طبقات صنایع توزیع شده است، گفته می‌شود (عطاران^{۳۳}، ۱۹۸۷، ص. ۴۴)؛ به بیان دیگر، تنوع بر میزان گوناگونی فعالیتهای موجود در یک منطقه اشاره می‌کند (فرهمند، ۱۳۹۱، ص. ۴۶). در مناطق روستایی نیز به مفهوم «مشارکت روستاییان در فعالیتهای متعدد بخش کشاورزی و غیر کشاورزی است که زمینه را برای ایجاد تغییر و تحولات ساختاری در اقتصاد مناطق روستایی مهیا می‌سازد و نقش مهمی در تقویت توانمندی‌های اقتصادی- اجتماعی و بهبود استانداردهای زندگی ساکنان ایفا می‌کند» (کلا^{۳۴}، لاجی^{۳۵} و لاجی^{۳۵}، ۲۰۱۲، ص. ۵۸۷). بر این اساس، سیاست متنوع‌سازی فعالیتهای اقتصاد روستایی با جست‌وجوی فرصت‌های اشتغال و توسعه و ایجاد منابع درآمدی برای ساکنان مناطق روستایی به عنوان نقاط رشد اساسی، بهترین امکان را برای ارائه راه‌حلهای اقتصادی و سازمانی ارائه می‌کند (عینالی، ۱۳۹۳، ص. ۹۸)؛ افزون بر این، همانند یک لوکوموتیو نقش اساسی در اقتصاد مناطق روستایی

و خروج آن از بحران‌های اقتصادی و دستیابی به اهداف توسعه پایدار ایفا می‌کند که نتیجه آن را می‌توان در ارتقای ظرفیت‌های محلی و خودسازمان‌دهی اقتصاد روستایی مشاهده کرد (هالند^{۳۶}، باریان^{۳۷}، دیکھی^{۳۸}، ۲۰۰۳: ص ۳).

از مهم‌ترین رویکردهای تنوع‌بخشی به فعالیت‌های اقتصادی مناطق روستایی می‌توان به مواردی از قبیل الف) توسعه صنایع روستایی (تبدیلی و تکمیلی) و ب) توسعه گردش‌گری و فعالیت‌های مرتبط با آن اشاره کرد (شریف‌زاده و مراد نژاد، ۱۳۸۱، ص. ۵۷؛ عینالی، ۱۳۹۳، ص. ۱۰۱). همچنین، تنوع‌بخشی فعالیت‌های اقتصادی روستایی، افزون بر فعالیت‌های کشاورزی، از طریق تأکید بر فعالیت‌های اقتصادی غیرزراعی در روستاها میسر خواهد بود که از جمله می‌توان به تبدیل محصولات کشاورزی، راه‌اندازی کسب‌وکار کوچک، تغییر از کشت محصولات نقدی به تجارت کالاهای کشاورزی (مثلاً در پاسخ به خشک‌سالی)، کارگر مزدبگیری غیرکشاورز یا فروش دارایی‌های خانوار به عنوان پاسخ به شوک‌ها اشاره کرد (دیویس^{۳۹}، ۲۰۰۶، ص. ۱۲۶). اهمیت این رهیافت در این است که اگر بخش کشاورزی دچار رکود شود، اقتصاد روستایی غیرزراعی ممکن است برخی خسارت‌ها را برطرف سازد (بانک جهانی^{۴۰}، ۲۰۰۷). اجرای این رهیافت در کنار کشاورزی می‌تواند کمک بزرگی به ایجاد امنیت در شبکه اجتماعی روستا، معیشت خانوار و سرمایه‌گذاری‌های دولتی و خصوصی کند (اشلی^{۴۱} و میخائیل^{۴۲}، ۲۰۰۱، ص. ۳۹۷).

وجود این امر در مناطق روستایی به وجود زیرساخت‌هایی مناسب نیاز است. یکی از این زیرساخت‌ها راه‌ها می‌باشند که اولین عامل برای توسعه اقتصادی مناطق به‌ویژه مناطق روستایی هستند؛ به این دلیل که زیرساخت‌های حمل‌ونقل بخش مهمی برای توسعه هر جامعه است که به بهبود نابرابری‌های بین مناطق کمک می‌کند (کاکیورانو^{۴۳}، ۲۰۱۲، ص. ۲) و تأثیر قابل توجهی در رشد اقتصادی و کاهش فقر از طریق طیف وسیعی از مکانیسم‌ها دارد. به عبارت دیگر، راه‌ها می‌تواند از طریق اتصال مناطق دور و جداافتاده (بانک جهانی، ۲۰۰۷)، به افزایش ارتباط بین تولیدکنندگان و بازارهای محلی و کشت محصولات نقدی و به تبع آن، افزایش درآمد و ارتقای امنیت شغلی کشاورزان کوچک (گسلس چافت^{۴۴}، ۲۰۱۲، ص. ۵)، تقویت فرصت‌های کارآفرینی و ارتقای بهره‌وری عوامل تولید و ایجاد ارزش‌افزوده اقتصادی کمک کند که این امر به

بهبود مدیریت ریسک اقتصادی کمک می‌کند (کینگ‌مبی^{۴۵}، ۲۰۱۱، صص. ۳-۴). همچنین، هزینه‌های حمل‌ونقل، هزینه‌های مصرف و تولید کالا و خدمات را کاهش دهد (مؤسسه مطالعات توسعه بنگلادش^{۴۶}، ۲۰۰۴، ص. ۱۱)؛ به طوری که مطالعه مو و وان دوال نشان داد که پروژه‌های جاده‌ای در ویتنام برای کار غیرماهر ۱۱٪ باعث افزایش فرصت‌های شغلی شده است (مو^{۴۷} و وان‌دوال^{۴۸}، ۲۰۰۷، ص. ۳۱) یا اسمیت در تحقیقی به این نتیجه دست یافت که پروژه‌های بازسازی جاده‌ای، در اوگاندا فرصت‌های شغلی جدیدی را در بخش خدمات ایجاد کرده یا در تانزانیا این نوع پروژه‌ها باعث فرصت‌های شغلی غیرکشاورزی شده است (به نقل از لانجو^{۴۹} و لانجو، ۲۰۰۱، ص. ۱). همچنین، مطالعه ساما نیز نشان می‌دهد، یکی از پیامدها و نتایج سرمایه‌گذاری در ایجاد و توسعه راه‌های روستایی توسعه فعالیت‌های اقتصادی و متنوع‌سازی آن و نیز توسعه صنایع روستایی و کارآفرینی است (ساما^{۵۰}، ۲۰۱۵، ص. ۱-۲).

در واقع، بهبود زیرساخت‌های ارتباطی از قبیل راه و سیستم حمل‌ونقل روستایی به تنوع‌بخشی به اقتصاد روستایی به‌ویژه در زمینه فعالیت‌های غیرکشاورزی و بهبود بهره‌وری عوامل تولید منجر می‌شود (بانجو^{۵۱}، گوردون^{۵۲} و ریورسون^{۵۳}، ۲۰۱۲) و به خانواده‌ای روستایی کمک می‌کند تا به فعالیت‌های درآمدی خود تنوع ببخشند که نتیجه آن تنوع استراتژی‌های بقا می‌باشد (گروتائرت و مالبرگ، ۲۰۰۲، ص. ۱۷). در واقع، از منظر تنوع فعالیت‌های اقتصادی نواحی روستایی در کشورهای در حال توسعه عمدتاً به فعالیت‌های کشاورزی اشتغال دارند؛ اما نقش راه در این فرآیند می‌تواند با زنجیره تأمین و فرآوری و فرصت‌های فروش از طریق دسترسی به بازارهای محلی و منطقه‌ای در زنجیره ایجاد ارزش‌افزوده مهم باشد (کیدر^{۵۴}، ۲۰۰۶، ص. ۲). در فرآیند برنامه‌ریزی اقتصادی راه‌های روستایی به عنوان شریان حیاتی جامعه، پویایی فعالیت‌های اقتصادی و کسب‌وکارهای کوچک را در قالب توسعه اقتصادی بر عهده دارد (دیویس، ۲۰۰۶، ص. ۱۲۶). بنابراین، ارتقای فرصت‌های درآمدی با گسترش راه‌های روستایی و زیرساخت‌های حمل‌ونقل روستایی بر دستیابی تولیدکنندگان روستایی به بازار، ارتقای فرصت‌های بازاری برای آن‌ها و تأمین نهاده‌ها تمرکز دارد (ارتهان^{۵۵} و بهتاه^{۵۶}، ۲۰۱۲، ص. ۱۶۶).

خانوارهای روستایی محدوده مورد مطالعه به بازار مصرفی شهر زنجان و در نتیجه، گسترش فعالیت‌هایی مانند پرورش ماهی، سوپرمارکت‌ها و صنایع تبدیلی و تکمیلی شده است.

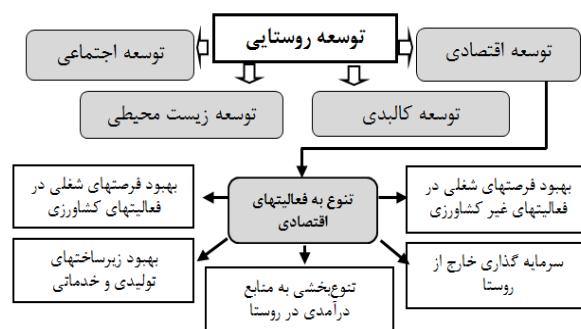
جدول ۳- آمار مربوط به ایجاد بعد از احداث جاده زنجان -

تهم - چورزق

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۴

تعداد	نوع شغل
۸	پرورش ماهی
۱۱	سوپرمارکت‌ها
۶	کمپ‌های گردش‌گری
۹	تعمیرگاه اتومبیل
۵	بنگاه مسکن
۸	صنایع تبدیلی و تکمیلی
۴۷	جمع

بررسی منابع و پژوهش‌های مرتبط با موضوع تحقیق نشان می‌دهد که ایجاد و گسترش راه‌های دسترسی در مناطق روستایی دارای اثرات متعددی در زمینه تنوع فعالیت‌های اقتصادی و به تبع آن، توسعه پایه‌های اقتصادی این مناطق می‌باشد. از این رو، در تحقیق حاضر با بهره‌گیری از مطالعات نظری اثرات و پیامدهای اقتصادی راه‌های روستایی در قالب پنج دسته از شاخص‌ها به شرح ۱- بهبود فرصت‌های شغلی در فعالیت‌های غیرکشاورزی ۲- بهبود فرصت‌های اشتغال در زمینه فعالیت‌های کشاورزی ۳- بهبود زیرساخت‌های تولیدی و خدماتی ۴- تنوع‌بخشی به منابع درآمدی در روستا ۵- سرمایه‌گذاری خارج از روستا مورد بررسی قرار گرفته است. برای بررسی اثرات احداث جاده زنجان - تهم - چورزق در تنوع به فعالیت‌های اقتصادی در روستا از دید ساکنان محلی از آزمون نا پارامتری ویلکاکسون (برای تحلیل تفاوت ایجادشده در دوره قبل و بعد از ایجاد جاده مذکور) بهره گرفته شده است. همان‌طور که نتایج جدول نشان می‌دهد، در همه شاخص‌ها و مؤلفه‌های مورد بررسی از دید پاسخ‌گویان نمونه در دوره قبل و بعد از ایجاد جاده زنجان - تهم - چورزق تفاوت معناداری وجود دارد که این تفاوت در سطح ۹۹ درصد گزارش شده است؛ به طوری که بیشترین تفاوت معناداری به ترتیب، در مؤلفه‌های تنوع‌بخشی به منابع درآمدی در روستا (ارائه خدمات رفاهی به مسافران و گردش‌گران، فروش بی‌واسطه محصولات محلی به گردش‌گران و مسافران، بهبود فرصت‌های پس‌انداز خانوار، کسب درآمد از فعالیت‌های خدماتی؛ مانند سوپرمارکت‌ها، جوشکاری‌ها، کسب درآمد از اجاره‌دادن

شکل ۳- مدل مفهومی تحقیق جهت‌های استراتژیک در

تنوع‌بخشی به اقتصاد روستا

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۴

۴. یافته‌های تحقیق

نتایج حاصل از یافته‌های توصیفی تحقیق (جدول ۲) نشان می‌دهد که از بین پاسخ‌گویان، گروه سنی ۴۰-۳۱ سال با (۳۶,۴ درصد) و به لحاظ سطح سواد، مقطع دبیرستان با (۴۰ درصد) بیشترین تعداد را دارا هستند. از طرفی دیگر، ۷۱,۲ درصد پاسخ‌گویان متأهل بوده و تعداد افراد تحت سرپرستی (۵۰,۸) درصد بین ۳ تا ۴ نفر می‌باشد. شغل اصلی (۴۹,۶ درصد) کشاورزی بوده و هم‌چنین، از نظر جنسیت نیز ۸۵,۴ درصد پاسخ‌دهندگان مرد هستند. از نظر بیشترین تعداد مراجعه ماهانه نیز مراجعه ۲ تا ۳ بار در ماه با درصد ۸,۴۸ و بیشترین میزان مراجعه به شهر نیز برای تأمین مایحتاج روزانه با ۴۲,۴ است.

جدول ۲- یافته‌های توصیفی تحقیق

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۴

مؤلفه	بیشترین پاسخ‌گو	تعداد	درصد
سن پاسخ‌گو	۳۱ تا ۴۰ سال	۹۱	۳۶,۴
سطح سواد پاسخ‌گو	دبیرستان	۱۰۰	۴۰
شغل اصلی پاسخ‌گو	کشاورز	۱۲۴	۴۹,۶
جنسیت	مرد	۲۱۴	۸۵,۴
تأهل	متأهل	۱۷۸	۷۱,۲
بعد خانوار	۳ تا ۴ نفر	۱۲۷	۵۰,۸
تعداد مراجعه ماهانه به شهر	یک تا ۲ بار	۱۲۲	۴۸,۸
بیشترین میزان مراجعه به شهر	تأمین مایحتاج روزانه	۱۰۶	۴۲,۴

بررسی مشاهدات مربوط به وضعیت آمار مربوط به ایجاد اشتغال بعد از ایجاد و گسترش راه نشان می‌دهد، بعد از ایجاد و گسترش راه اشتغال در فعالیت‌هایی مانند پرورش ماهی، سوپرمارکت‌ها، کمپ‌های گردش‌گری و غیره گسترش یافته است. این فعالیت‌ها حاصل اثرات مثبت راه در دسترسی

دوم گردش‌گری، سرمایه‌گذاری دولتی در ایجاد کمپ‌های گردش‌گری، استفاده از فن‌آوری‌های جدید آبیاری) و کمترین تفاوت در زمینه بهبود فرصت‌های شغلی در فعالیت‌های غیرکشاورزی گزارش شده است.

مسکن، کسب درآمد از فعالیت‌های کارگری در روستا) و سرمایه‌گذاری خارج از روستا (درزمینه‌هایی مانند خریدوفروش اراضی کشاورزی، سرمایه‌گذاری درزمینه توسعه گردش‌گری، توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی، گسترش مالکیت خانه‌های

جدول ۴- آزمون معناداری دوره قبل و بعد از احداث جاده زنجان- تهم- چورزق

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۴

سطح معناداری	آماره Z	انحراف معیار	میانگین	تنوع فعالیت‌های اقتصادی	
				قبل	بعد
۰,۰۰۰	-۱۳,۴۷۳	۰,۴۵۶۵۵	۲,۳۲	قبل	سرمایه‌گذاری خارج از روستا
		۰,۶۹۶۸۵	۳,۸۹	بعد	
۰,۰۰۰	-۱۳,۶۷۷	۰,۴۷۴۶۳	۲,۱۰	قبل	بهبود فرصت‌های شغلی در فعالیت‌های غیرکشاورزی
		۰,۶۵۲۰۵	۴,۰۶	بعد	
۰,۰۰۰	-۱۳,۷۰۴	۰,۵۳۰۰۲	۲,۱۴	قبل	تنوع‌بخشی به منابع درآمدی در روستا
		۰,۶۸۳۵۹	۴,۳۹	بعد	
۰,۰۰۰	-۱۳,۷۰۷	۰,۳۸۳۹۲	۲,۱۷	قبل	بهبود زیرساخت‌های تولیدی و خدماتی
		۰,۶۲۰۱۲	۴,۳۸	بعد	
۰,۰۰۰	-۱۳,۶۹۲	۰,۴۶۴۷۸	۲,۳۹	قبل	بهبود فرصت‌های اشتغال درزمینه فعالیت‌های کشاورزی
		۰,۶۴۴۶۴	۴,۲۴	بعد	

شده است) می‌باشد. این تفاوت در سطح آلفا ۰,۰۱ معنادار بوده و تفاوت آن‌ها از مطلوبیت عددی نیز به شکل مثبت ارزیابی و برآورد شده است. شایان ذکر است که در این فرآیند ایجاد راه دسترسی فوق‌الذکر از طریق بهبود دسترسی به بازار مرکز استان، کاهش زمان مسافرت و انتقال محصولات تولیدی، بهبود دسترسی به زیرساخت‌های خدماتی و رفاهی در منطقه و همچنین، افزایش سرمایه‌گذاری خارج از روستا در توسعه فعالیت‌های غیرزراعی از قبیل ساخت‌وساز ویلاها، باغداری، صنایع تبدیلی و نظایر آن نقش به‌سزایی در بهبود و تنوع فعالیت‌های اقتصادی، تنوع و افزایش منابع درآمدی، ارزش‌داری‌های فردی و کاهش هزینه فعالیت‌های تولیدی از دیدگاه پاسخ‌گویان شده است.

با توجه به نتیجه آزمون (ویلکاکسون) در دوره قبل و بعد از احداث جاده زنجان- تهم- چورزق که عمدتاً دوره بعد مثبت ارزیابی شده است، برای تحلیل تفاوت معناداری میانگین عددی به‌دست‌آمده از داده‌های پرسش‌نامه‌ای براساس دسته‌بندی فوق‌الذکر از آزمون t تک‌نمونه‌ای نیز استفاده شد که نتایج حاصل از آن مبین بالابودن نقش ایجاد و توسعه راه ارتباطی زنجان- تهم- چورزق در بهبود شاخص‌ها و مؤلفه‌های اقتصادی توسعه روستایی از دیدگاه پاسخ‌گویان ساکن در روستاهای نمونه در منطقه مورد مطالعه است. همان‌طور که جدول (۴) نشان می‌دهد با احتساب دامنه طیفی میانگین عددی که بین ۱ تا ۵ براساس طیف لیکرت در نوسان است، این میزان برای تمامی ابعاد بالاتر از مطلوبیت عددی مورد آزمون (که مساوی با میانگین طیف لیکرت = ۳ در نظر گرفته

جدول ۵- معناداری تفاوت از حد مطلوب شاخص‌های تنوع به فعالیت‌های اقتصادی در اثر ایجاد جاده زنجان- تهم- چورزق

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۴

مطلوبیت عددی ظرفیت مورد آزمون = ۳							
فاصله اطمینان ۹۵ درصد		تفاوت از حد مطلوب	سطح معناداری	درجه آزادی	آماره آزمون t	میانگین	مؤلفه‌ها
پایین‌تر	بالتر						
۰,۹۸۶۵	۰,۸۱۲۲	۰,۸۹۹۳	۰,۰۰۰	۲۴۹	۲۰,۳۱۹	۳,۸۹	سرمایه‌گذاری خارج از روستا
۱,۴۶۷۸	۱,۳۱۳۳	۱,۳۹۰۵	۰,۰۰۰	۲۴۹	۳۵,۴۵۵	۴,۳۹	بهبود زیرساخت‌های تولیدی و خدماتی
۱,۱۴۳۱	۰,۹۸۰۶	۱,۰۶۱۸	۰,۰۰۰	۲۴۹	۲۵,۷۴۹	۴,۰۶	بهبود فرصت‌های شغلی در فعالیت‌های غیرکشاورزی
۱,۴۷۵۸	۱,۳۰۵۵	۱,۳۹۰۶	۰,۰۰۰	۲۴۹	۳۲,۱۶۵	۴,۳۹	تنوع‌بخشی به منابع درآمدی در روستا
۱,۳۲۷۴	۱,۱۵۴۴	۱,۲۴۰۹	۰,۰۰۰	۲۴۹	۲۸,۳۴۶	۴,۲۴	بهبود فرصت‌های اشتغال در زمینه فعالیت‌های کشاورزی

تحلیل قرار گیرد؛ به طوری که برای بررسی واریانس‌های دو گروه مورد مطالعه، مقدار معناداری آزمون لونز اهمیت به‌سزایی دارد؛ به عبارتی، اگر این مقدار در آزمون لونز کمتر از ۰,۰۵ باشد، واریانس‌های دو جامعه برابر نیستند. با توجه به این‌که مقدار واریانس نشان‌دهنده پراکندگی داده‌ها از میانگین می‌باشد، می‌تواند در تحلیل آماری اهمیت بالایی داشته باشد (جدول ۶).

از طرف دیگر، با توجه به نتایج حاصل شده که نشان‌دهنده نقش جاده زنجان - تهم - چورزق در تنوع به فعالیت‌های اقتصادی و نیز بهبود است و به منظور بررسی میزان توسعه و اثرپذیری روستاهای دهستان چورزق از جاده مذکور سعی شده است تا مؤلفه‌های تنوع به فعالیت‌های اقتصادی در بین دو گروه از روستاهای تا فاصله ۵ کیلومتری از جاده و روستاهای بیشتر از این فاصله از جاده از دیدگاه سرپرستان خانوار نمونه مورد

جدول ۶- آزمون تفاوت واریانس مؤلفه‌های تنوع به فعالیت‌های اقتصادی در بین دو نمونه روستای در فاصله ۵ کیلومتری و بیشتر از ۵ کیلومتر از جاده زنجان - تهم - چورزق

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۴

آزمون t برای برابری میانگین‌ها				آزمون برابری واریانس لونز		مؤلفه‌ها			
فاصله اطمینان ۹۵ درصد	پایین‌تر	انحراف میانگین	تفاوت میانگین	معناداری دوگانه	آماره t آزمون	F	معناداری	قابل قبول	تنوع‌بخشی به منابع درآمدی در روستا
								غیر قابل قبول	غیر قابل قبول
۰,۷۱۶۸	۰,۳۹۹۴	۰,۰۸۰۵	۰,۵۵۸۱	۰/۰۰۰	۶,۹۲۷	۱۸,۰۹۳	۰,۰۰۰	قابل قبول	تنوع‌بخشی به منابع درآمدی در روستا
۰,۷۰۷۰	۰,۴۰۹۱	۰,۰۷۵۶	۰,۵۵۸۱	۰/۰۰۰	۷,۳۸۱	۱۸,۰۹۳	۰,۰۰۰	غیر قابل قبول	تنوع‌بخشی به منابع درآمدی در روستا
۰,۶۸۲۸	۰,۳۹۸۸	۰,۰۷۲۱	۰,۵۴۰۸	۰/۰۰۰	۷,۵۰۱	۱۸,۰۹۳	۰,۰۰۵	قابل قبول	بهبود زیرساخت‌های تولیدی و خدماتی
۰,۶۷۸۱	۰,۴۰۳۵	۰,۰۶۹۷	۰,۵۴۰۸	۰/۰۰۰	۷,۷۵۸	۱۸,۰۹۳	۰,۰۰۵	غیر قابل قبول	بهبود زیرساخت‌های تولیدی و خدماتی
۰,۸۳۰۶	۰,۵۲۱۶	۰,۰۷۸۴	۰,۶۷۶۱	۰/۰۰۰	۸,۶۱۸	۱۶,۳۶۱	۰,۰۰۰	قابل قبول	بهبود فرصت‌های اشتغال کشاورزی
۰,۸۲۶۱	۰,۵۲۶۲	۰,۰۷۶۱	۰,۶۷۶۱	۰/۰۰۰	۸,۸۸۳	۱۶,۳۶۱	۰,۰۰۰	غیر قابل قبول	بهبود فرصت‌های اشتغال کشاورزی
۰,۶۲۸۰	۰,۳۲۰۲	۰,۰۷۸۱	۰,۴۷۴۱	۰/۰۰۰	۶,۰۶۷	۱۰,۴۰۱	۰,۳۰۷	قابل قبول	بهبود فرصت‌های شغلی غیر کشاورزی
۰,۶۲۶۷	۰,۳۲۱۵	۰,۰۷۷۴	۰,۴۷۴۱	۰/۰۰۰	۶,۱۲۴	۱۰,۴۰۱	۰,۳۰۷	غیر قابل قبول	بهبود فرصت‌های شغلی غیر کشاورزی
۰,۵۸۳۸	۰,۲۵۴۷	۰,۰۸۶۰	۰,۴۲۴۲	۰/۰۰۰	۴,۹۲۹	۱۶,۳۶۱	۰,۰۱۱	قابل قبول	سرمایه‌گذاری خارج از روستا
۰,۵۸۷۰	۰,۲۶۱۴	۰,۰۸۲۶	۰,۴۲۴۲	۰/۰۰۰	۵,۱۳۳	۱۶,۳۶۱	۰,۰۱۱	غیر قابل قبول	سرمایه‌گذاری خارج از روستا

بیشتر از این فاصله مبین تفاوت معناداری در سطح ۹۹ درصد می‌باشد. از طرفی دیگر، تفاوت میانگین‌ها و نیز فاصله اطمینان در سطح ۹۵ درصد نیز در بین دو گروه مبین مثبت بودن جهت تفاوت‌ها است که می‌تواند اثربخشی نقش جاده مذکور را در بهبود کلیه شاخص‌های مورد نظر تحقیق نشان دهد.

۵. بحث و نتیجه‌گیری

امروزه مناطق روستایی کشورهای در حال توسعه با چالش‌هایی از قبیل اقتصاد مبتنی بر منابع طبیعی، آسیب‌پذیری و شکننده بودن شرایط اقتصادی، تغییرات نارسایی‌های زیرساختی - خدماتی و غیره مواجه‌اند که باعث بروز مسائلی از قبیل بیکاری، فقر، جمعیت‌گریزی، سالخورده شدن افراد و نیروی کار، افزایش تقاضا برای خدمات اجتماعی، کاهش تحرک اقتصادی - اجتماعی، ضعف ظرفیت‌ها و منابع اقتصادی نظیر آن

همان‌طور که نتایج جدول (۶) نیز نشان می‌دهد، از بین مؤلفه‌های مورد بررسی در این مطالعه، شاخص‌های مؤثر در بهبود تنوع به فعالیت‌های اقتصادی از قبیل تنوع منابع درآمدی، بهبود زیرساخت‌های تولیدی، بهبود فرصت‌های اشتغال در زمینه کشاورزی و غیر کشاورزی و سرمایه‌گذاری خارج از روستا واریانس‌های دو جامعه در بین دو گروه مورد مطالعه هم برابر نیستند؛ به عبارت دیگر، نقش ایجاد جاده زنجان - تهم - چورزق در منطقه مورد مطالعه در مواردی از قبیل بهبود فرصت‌های اشتغال در زمینه فعالیت‌های غیر کشاورزی به دلیل تفاوت کمتر در بین دو گروه تأثیر کمتری در تنوع به فعالیت‌های اقتصادی در منطقه مورد مطالعه از دیدگاه جامعه نمونه داشته است. از یک طرف، بررسی سطح معناداری دوگانه بین دو گروه در فاصله ۵ کیلومتری از جاده و

نقش جاده مذکور را در بهبود کلیه شاخص‌های مورد نظر تحقیق نشان دهد. هم‌چنین، بررسی تحولات جمعیتی روستاهای مورد مطالعه در دوره آماره ۱۳۹۰-۱۳۸۰ نشان می‌دهد، این روستاها در این دوره آماری برابر با ۱,۲ درصد است که تأثیرگذاری راه را بر تثبیت و رشد جمعیت نشان می‌دهد.

بنابراین، با توجه به یافته‌های تحقیق پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:

- توجه به گسترش صنایع تبدیلی در زمینه بسته‌بندی محصولات نوبرانه؛ مانند زیتون، سیر، رب انار و غیره.
- تشویق بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در زمینه ایجاد مراکز اقامتی و تأسیسات گردش‌گری عمومی در منطقه با توجه به استقرار روستاهای مورد مطالعه در مسیر ارتباطی زنجان- تهم- چورزق.
- معرفی بیشتر جاذبه‌های طبیعی و تاریخی در منطقه از طریق رسانه‌ها، درباره اهمیت جاذبه‌های طبیعی در توسعه روستایی و لزوم توجه به حفظ آن.
- ایجاد مراکز رفاهی بین‌راهی در مسیر جاده با توجه به عبور از مناطق کوهستانی با چشم‌انداز زیبا.

یادداشت‌ها

- 1-DOT
- 2-Zamora
- 3- Mihalič
- 4- Mihailović
- 5-Moric
- 6-Mayser
- 7-Grootaert
- 8-Malmberg
- 9-Gachassin
- 10-Najman
- 11-Raballand
- 12-Gollin
- 13-Rogerson
- 14-Olamigoke
- 15-Emmanuel
- 16-Ibok
- 17-Daniel
- 18-Gertler
- 19-Gracner
- 20-Alexander
- 21-Rothenberg
- 22-Fan
- 23-Zhang
- 24-Kantharajappa

می‌شود. بروز این‌گونه مسائل باعث شده تا برنامه‌ریزان و تصمیم‌گیران درصدد ارائه راه‌کارهایی برای این مناطق باشند. یکی از این راه‌کارها تنوع‌بخشی به فعالیت‌های اقتصادی در مناطق روستایی است. در این بین، راه‌های روستایی با ایجاد منابع جدید درآمدی، منجر به یک ساختار درآمد متنوع‌تر شده که می‌تواند آسیب‌پذیری خانواده به شوک‌های اقتصادی را کاهش دهد. هم‌چنین، به رشد اقتصادی و بالابردن کیفیت زندگی کمک کرده و به وسیله کاهش هزینه‌های تولید، امکان ایجاد تنوع فعالیت‌های اقتصادی و ساخت سایر عوامل تولید سازنده‌تر کمک کند.

بنابراین، نتایج مطالعه حاضر نشان می‌دهد که تفاوت معناداری میانگین عددی حاصل از محاسبه مؤلفه‌های تنوع به فعالیت‌های اقتصادی که از داده‌های پرسش‌نامه‌ای در بین سرپرستان خانوار روستاهای نمونه در دوره قبل و بعد از احداث جاده زنجان- تهم- چورزق به دست آمده است، از دیدگاه پاسخ‌گویان نمونه، در همه مؤلفه‌های مورد بررسی تفاوت وجود دارد؛ به طوری که بیشترین تفاوت معناداری به ترتیب، در مؤلفه‌های تنوع‌بخشی به منابع درآمدی در روستا و بهبود زیرساخت‌های تولیدی و خدماتی می‌باشد و کمترین تفاوت در سرمایه‌گذاری خارج از روستا است. هم‌چنین، بررسی تفاوت‌های موجود در میانگین عددی مؤلفه‌های مورد نظر تحقیق نیز بیان‌گر بالابودن میزان آن در همه موارد نسبت به عدد مطلوب مورد آزمون؛ یعنی ۳ ارزیابی شده است؛ به طوری که ایجاد جاده زنجان- تهم- چورزق توانسته است نقش تعیین‌کننده‌ای در ایجاد تنوع‌بخشی به منابع درآمدی در روستاها، بهبود زیرساخت‌های تولیدی و خدماتی، بهبود فرصت‌های اشتغال در زمینه فعالیت‌های کشاورزی و غیرکشاورزی، سرمایه‌گذاری خارج از روستا در منطقه روستایی مورد مطالعه ایفا کنند.

افزون بر این، نتیجه استفاده از آزمون t دونمونه‌ای درباره روستاهای تا فاصله ۵ کیلومتری از جاده زنجان- تهم- چورزق و روستاهای بیشتر از فاصله ۵ کیلومتری نشان می‌دهد که بررسی سطح معناداری دوگانه در بین دو گروه در فاصله ۵ کیلومتری از جاده و بیشتر از این فاصله، مبین تفاوت معناداری در سطح ۹۹ درصد می‌باشد. از طرف دیگر، تفاوت میانگین‌ها و نیز فاصله اطمینان در سطح ۹۵ درصد نیز در بین دو گروه، مبین مثبت‌بودن جهت تفاوت‌ها است که می‌تواند اثربخشی

41-Ashley	25-Demurger
42-Maxwell	26-Fournier
43-Cuciureanu	27-Yang
44-Gesellschaft	28-Piramoan
45-Kingombe	29-Christiaensen
46-BIDS	30-Weerd
47-Mu	31-Todo
48-Van de walle	32-International Labour Office
49-Lanjouw	33-Attaran
50-Sama	34-Kola
51-Banjo	35-Laçi
52-Gordon	36-Holland
53-Riverson	37-Burian,
54-Kidder	48-Dixey
55-Arethun	39-Davis
56-Bhatta	40-World bank

کتاب‌نامه

1. Arethun, T., & Bhatta, B. P. (2012). Contribution of Rural Roads to Access to-and Participation in Markets: Theory and Results from Northern Ethiopia. *Journal of Transportation Technologies*, 2(02), 165-174.
2. Ashley, C., & Maxwell, S. (2001). Rethinking rural development. *Development policy review*, 19(4), 395-425.
3. Attaran, M. (1987). Industrial diversity and economic performance in US areas. *The Annals of Regional Science*, 20(2), 44-54.
4. Bangladesh Institute of Development Studies, (BIDS), (2004). Poverty impact of rural roads and market improvements and maintenance project of Bangladesh, Dhaka: Bangladesh Institute of Development Studies, Report No: 25229.
5. Banjo, G., Gordon, H., & Riverson, J. (2012). Rural Transport: Improving its contribution to growth and poverty reduction in Sub-Saharan Africa. Sub-Saharan Africa Transport Policy Program, The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank.
6. Bazarghan, A. (1389/2010). Diversification of the rural economy for sustainable development, Case study: Mojezat Village of Zanjan County. Unpublished master's thesis, Zanjan University, Zanjan, Iran. [In Persian]
7. Christiaan, G., & Calvo, C. M. (2002). Socioeconomic impact assessment of rural roads: methodology and questionnaires. *Impact Evaluation report, INFTD, World Bank, Washington, DC*.
8. Christiaensen, L., Weerd, J., & Todo, Y. (2013). Urbanization and poverty reduction: the role of rural diversification and secondary towns. *Agricultural Economics*, 44(4-5), 435-447.
9. Cuciureanu, M. S. (2012). Importance of Road Infrastructure in Rural Development Botosani. *Agronomy Series of Scientific Research/Lucrari Stiintifice Seria Agronomie*, 55.
10. Davis, J. (2006). Rural non-farm livelihoods in transition economies: emerging issues and policies. *Electronic Journal of Agricultural and Development Economics*, 3(2), 180-224.
11. Démurger, S., Fournier, M., & Yang, W. (2010). Rural households' decisions towards income diversification: Evidence from a township in northern China. *China Economic Review*, 21, S32-S44.
12. Department of transportation, (DOT), (2011) planning for transportation in rural areas, our rural transportation system, Retrieved 2015, Dec. 20, from http://www.fhwa.dot.gov/planning/publications/rural_areas_planning/page03.cfm.
13. Einali, J. (1393/2014). The Assessment of the Role of Second Homes Tourism in Rural Economic Diversification (Case Study: Hesar-e-Valiasr Dehestan of Avaj County). *Journal of Research and Rural Planning*, 3(5), 98- 106. [In Persian]

14. Fan. Sh., Zhang. x., (2004). Infrastructure and regional economic development in rural china. *China economic review*, 15, 203–214.
15. Farahmand, SH. (1391/2012). The impact of economic diversity and expertise the province's growth and employment in Iran. *Journal of Economic Research*, 47(3), 45 - 63. [In Persian]
16. Gertler, P. J., Gonzalez-Navarro, M., Gracner, T., & Rothenberg, A. D. (2014). The role of road quality investments on economic activity and welfare: Evidence from Indonesia's highways. *Unpublished manuscript*, University of Toronto, and University of Ottawa for helpful comments and suggestions
17. Gesellschaft. F.D., (2012). *Rural territorial development an approach to rural development*. Germany: Published by deutsche gesellschaft fur international zusammenarbeit (GIZ).
18. Ghaderi, N. (1389/2010). *The role of road the structural and functional changes of rural settlements with an emphasis on economic and physical factors (case study: Tabriz-Zanjan highway)*. Unpublished master's thesis, Zanjan University, Zanjan, Iran. [In Persian]
19. Ghol mohamadi, F., & Ebramimi, M. E. (1391/2012). Rural roads and sustainable development. *The fourth national conference of geography student*, Tehran University, Tehran, Iran. [In Persian]
20. Grootaert, C., & Calvo, C. M. (2002). Socioeconomic impact assessment of rural roads: methodology and questionnaires. *Impact Evaluation report, INFTD, World Bank, Washington, DC*.
21. Holland. H., Burian. M., & Dixey. L. (2003). Tourism in poor rural areas: Diversifying the product and expanding the benefits in rural Uganda and the Czech Republic. *Journal of Rural Study*, 12(36), 1-13.
22. Ibok. E., & Daniel. E. (2013). The impact of rural roads and bridges on the socioeconomic development of akwa ibom state, Nigeria: an evaluation. *Global Journal of Political Science and Administration*, 1(1), 27-36.
23. International Labour Office. (2008). *Entrepreneurship, Skills Development, Finance*. Geneva, Italy.
24. Javan, J., & Heydari Mokarar, H. (1390/2011). Wells role in the diversification of the rural economy. *Journal of Human Geography Research*, 76(2), 49-66. [In Persian]
25. Javan, J., Shayan, H., Noghani, M., & Ghasemi, M. (1390/2011). Stabilization of population in rural settlements the city of Mashhad with emphasis Approach to diversification of economic activity. *Journal of Geography and Regional Development*, 9(16), 125-144. [In Persian]
26. Kantharajappa, H. C. (1998). *Rural road system and its impact on rural development* (Doctoral dissertation). Center for rural development studies Bangalore University, jnanabharathi.
27. Khalili, M. E., Hoseyni, S.A., Por majidyani, M.R., & Falah, A. (1389/2010). The effects of forest roads on the development of forest villages (Case study: Series 2, Section 6 of Forestry Neka. Zolm road). *Journal of Science and Technology of wood and forest*, 17(3), 19-39. [In Persian]
28. Kidder. B. (2006). *The Challenges of Rural Transportation, A publication of the Western Rural Development Center, Western Rural Development Center*. All Rights Reserved, Utah State University, Retrieved 2015, Dec. 22, from <https://wrdc.usu.edu/htm/publications/file=8263>.
29. Kingombe, C. (2011). Achieving pro-poor growth through investment in rural feeder roads: the role of impact evaluation. *ODI Bankground Note*.
30. KOLA, E., Sabri, L. A. Ç. I., & Esmeralda, L. A. Ç. I. (2012). Economic diversification of rural areas in Albania-The case of Kallmet Commune. *Agricultural Economics*, 51(2), 289-302.
31. Lanjouw. J., & Lanjouw, P. (2001). Rural non-farm employment: Issues and evidence from developing countries. *Agricultural Economics*, 26(1), 1–24.
32. Lokshin, M., & Yemtsov, R. (2003). Evaluating the impact of infrastructure rehabilitation projects on household welfare in rural Georgia.
33. Mayser. C. (2003). *the Status of Ecological Diversity in Sustainable Development*, (A. R. Koocheki, & A. Mahdavi damghani, Trans.). Mashhad: Ferdowsi University of Mashhad. Press.
34. Mihailović. B., Moric. I. (2012). The Role of Marketing Philosophy in Rural Tourism Development. *Tourism and Hospitality Management*, 18(2), 267-279.

35. Mihalič, T. A. N. J. A. (2002). *Tourism and economic development issues* (Pp. 81-111). R. Sharpley & D. Telfer (Ed.). Channel View Publications.
36. Mu, R., & Van de Walle, D. (2011). Rural roads and local market development in Vietnam. *The Journal of Development Studies*, 47(5), 709-734.
37. Piramoon, L., & Rezaei-Moghaddam, K. (2014). Investigating the economic and environmental effects of tourism on rural areas in Iran. *Journal of Middle East Applied Science and Technology (JMEAST)*, 21(1), 712-715.
38. Rezvani, M.R., & Najarzade, M. (1387/2008). Review and analysis of tendency Villagers Entrepreneurship in the process of development of rural areas, Case study: County south baran (Esfahan County). *Journal of entrepreneurship development*, 1(2), 161-182. [In Persian]
39. Sama, A.C. (2015), Economic and Social Justification of Rural Roads in India, Retrieved 2015, May. 18, from <http://pmgsy.nic.in/pmg921.asp>.
40. Sharifzade, A., & Morad Nejhad, H. (1381/2002). Sustainable development and rural tourism. *The Journal of Jihad*, 25(250) 52 – 63. [In Persian]
41. Taher Khani, M. (1380/2001). Industrialization village the cornerstone of the future strategy of rural. *Geographical Research*, 17 (3-2), 151-168. [In Persian]
42. World Bank. (2007). Rural Non-Farm Economy, Retrieved 2014, July. 22, from [http://web.worldbank.org/projects&operations/rural diversification](http://web.worldbank.org/projects&operations/rural%20diversification).
43. Yaghobi, S., Menhaj, M.H., & Motamed, M. K. (1392/2013). *The Role of rural roads to improve the economic situation of farmers*. The first Congress of agriculture and sustainable natural resources, Institute for Higher Education Mehr Arvand, Tehran, Iran. [In Persian]
44. Zamora, O.M. (2011). *Development instruments for the cross-border cooperation in Ukraine*. Poland, Warsawa: Warsaw University of Life Sciences Press.

The role of road in the development of rural areas, with emphasis on diversification of economic activities (Case Study: Chavarzagh Dehestan in Tarom County)

Jamshid Eynali*¹ – Mahdi Cheraghi²- Adel Brouki Milan³

1- Assistant Prof. in Geography and Rural Planning, University of Zanjan, Zanjan, Iran.

2- Ph.D. in Geography and Rural Planning, University of Tehran, Tehran, Iran.

3- MSc. in Geography and Rural Planning, University of Zanjan, Zanjan, Iran.

Received: 16 June 2015

Accepted: 28 January 2016

Extended abstract

1. INTRODUCTION

Rural areas in developing countries face with many challenges. This has led theorists, planners and decision-makers to adopt new approaches seek to provide solutions and new methods in the process of rural development to the Reduce problems in these regions. A logical solution in this area is, the idea of the diversity of economic activities in rural settlements in developing countries, which improve the non-agricultural employment opportunities and improve the welfare of rural households and also reduces the risk of agricultural products. These requires appropriate infrastructure. One of these infrastructure is, rural roads which can create new sources of income, leading to a more diversified revenue structure that can reduce the vulnerability of households to economic shocks.

2. THEORETICAL FRAMEWORK

The idea of diversification of economic activities is a means to accelerate economic development in different levels which is important in promoting the welfare and security of the region's economy. This idea was proposed in developing countries to improve the terms of trade and economic growth after the Second World War and also in recent decades, the creation of global crises and natural such as War, drought, global inflation causing attention to the diversification of the economy, particularly the rural economy in recent years that in rural areas seeking for employment opportunities and development of sources of income for regions residents provides The best opportunity for economic and organizational solutions. The importance of this approach is that when the agricultural sector facing with stagnation the non- agricultural rural economy can eliminate some damages. This requires appropriate

infrastructure. One of these is infrastructure, rural roads, that it is first factor for economic development areas, particularly in rural areas that has a significant impact on economic growth and poverty reduction through wide ranges of mechanisms. This factor with connecting remote and isolated areas, helped increasing relation between producers, Local markets and commercial products, as a result, income increase, improve the job security of small farmers, strengthening entrepreneurial opportunities, improving the business security of small-scale farmers, enhancing of the productivity of factors of production.

3. METHODOLOGY

This research is applied and the method is analytical– descriptive. Data collected method is field studies and documental. From a 2742 households in Chavarzagh County, 250 respondents were selected by using Cochran formula. For data analysis, statistical tests such as Wilcoxon, one sample T test, two sample T test was used.

4. DISCUSSION

The results of the study show a significant difference in diversification of rural economic activity in the periods before and after creation road zanjan- taham- chavarzagh. So that the diversification components to income sources in rural areas and improve infrastructure products and services show the highest rate respectively and and the investment index in the off- rural shows the lowest. Sample t-test for alpha level of 0.01 is significant in all dimensions. In addition, Two-sample t-test results in the two groups of villages to 5 km of the road and most villages in the distance from the road showed significant differences in the level 99.

5. CONCLUSION

Literature and research related to the research topic showed that development of access roads in rural areas has a several impact on the diversification of economic activity and as a result development of economic infrastructures. In this study, using theoretical studies, economic implications rural roads in five categories of indicators are considered as:

- 1- Improving employment opportunities in non-agricultural activities;
- 2- Improving employment opportunities in agricultural activities;
- 3- Improve products and services infrastructures;
- 4- Diversification of sources of income in rural areas; and
- 5- Investment outside the village.

The significant difference in the average number Obtained calculating the components of a variety of economic activities Inventory data from among the heads of households in the villages of samples before and after the roads Zanjan brave Chavarzqh. In all components there are difference. So that in order the most significant difference in the

components of diversifying sources of income in rural areas, improve infrastructure to manufacturing and services, and the smallest difference in investment outside the village. Also average number variants examined in the study also shows the high level components in all cases, so that to be able road construction Zanjan – taham – chavarzagh play a decisive role in Diversification to sources of income in rural areas, improve infrastructure products and services, improving employment opportunities in agriculture and non-agricultural activities, investments outside the village and etc... In the rural area of study. In addition, showed two-sample t-test results in the two groups of villages to 5 km of the road and most villages in the distance from the road significant differences in the level 99. In the other hand difference means and 95 percent confidence interval for the difference between the two groups showed positive results that can show improve the effectiveness of the road in all indices of the survey.

Key words: Rural development, transport, rural economy, Tarom County.

How to cite this article:

Eynali, J., Cheraghi, M. & Brouki Milan, A. (2017). The role of road in the development of rural areas, with emphasis on diversification of economic activities (Case study: Chavarzagh Dehestan in Tarom County). *Journal of Research & Rural Planning*, 6(1), 19-33.

<http://dx.doi.org/10.22067/jrrp.v5i4.47621>

ISSN: 2322-2514

eISSN: 2383-2495